

Denna artikel har publicerats i Församlingslyktan/ Houtskärs kapellförsamlings tidning 1/2010

PRÄSTGÅRDARNA I VÅRA BYGDER

Detta är den femte och sista artikeln för denna gång i artikelserien om prästgårdarnas betydelse i vårt land. De fyra första artiklarna presenterades i Församlingslyktan 1, 2, 3 och 4–2009.

I dag finns det få prästgårdar kvar i användning enligt ursprungligt syfte. På 20 år har ett verkligt kulturarv i landet medvetet körts ned enligt kyrkoherde Granlund. Systemet i samhället har förorsakat detta. Det är pengarna som styr. Borgå stift har längst av alla stift stretat mot förändringen. Byggnadshistoriskt kan husen leva vidare och vårdas. Man borde inte ha så bråttom med att avyttra prästgårdarna, de som ännu finns i församlingarnas ägo. Tidigare bodde prästen på församlingens område, men i dag är det ingen garanti att prästen bor på området, i kommunen. *Prästen skall leva med församlingen*. Man kan fråga sig om nuvarande situation är en slutgiltig lösning för prästgårdarna.¹

I Kvevlax har kyrkoherde Anders Lundström valt att bo i församlingens prästgård trots att det inte längre finns någon boendeplikt i församlingen. På det sättet går han emot den allmänna trenden inom församlingarna i Borgå stift. Boendeplikten avskaffades för att det ansågs vara för dyrt att bo i de stora prästgårdarna, så också i Kvevlax.² Ovanstående är ett bra exempel på där tjänsteinnehavaren har sett fördelar med att bo i prästgården, och inte låtit de ekonomiska skälen av negativ karaktär ta överhand.

Man kunde vänta med att sälja ut prästgårdarna, prästgårdarna är ofta centralt belägna, värdet i tomten finns kvar. Huset kan hyras ut, kanske delas i lägenheter, och återställas om behövs. Framtiden, kanske om tjugo år vet man vart det vänder.³ Det finns glädjande exempel där prästgårdar tas väl omhand. Haga prästgård i Gamla Vasa har totalrenoverats

¹ Hos förf. Intervju med kyrkoherde Kaj Granlund 21.3.2007.

² Kyrkpressen 30.08.2007, Han bor helt frivilligt i prästgården. Artikel med kyrkoherde Anders Lundström som i motsats till den allmänna trenden inom församlingarna har bosatt sig i församlingens prästgård.

³ Hos förf. Intervju med kyrkoherde Kaj Granlund 21.3.2007.

och Museiverket har deltagit i planeringen av renoveringen. Museiverket har kommit med synpunkter på bland annat konstruktionstekniska lösningar och på lämpliga tapeter.⁴ Museiverkets medverkan vid renovering av de kulturella monument som prästgårdarna utgör är ett bra sätt att åstadkomma mera synlighet kring prästgårdarna. Framför allt mera utpräglad synlighet kring prästgårdarnas kulturella och byggnadstekniska dimensioner och värden är önskvärt.

Det finns också ett flertal exempel på där prästgårdarna i Borgå stift har sålts till privatpersoner eller organisationer yttre församlingen. Prästgården i Bromarv såldes 1997 till en privatperson och prästgården såldes vidare år 2005 till en tredje part.⁵ Prästgården på Replot såldes 2006 och prästgården i Tenala såldes 2008.⁶ Det är en utveckling som ur ett helhetsperspektiv med tanke på prästgårdarnas kulturella och historiska värde inte är önskvärd, men som ur ett kortsiktigt perspektiv antagligen kan försvaras ur den enskilda församlingens eller samfällighetens synvinkel. I efterskott kan man konstatera att det beslut som gjordes om prästernas boendeplikt har varit en katastrof för prästgårdarna och prästgårdskulturen i vårt land. Nostalgiska och kulturella värden har på ett mycket drastiskt sätt fått ge vika för ekonomiska och praktiska arrangemang och resonemang.⁷

Under senare delen av 1900-talet har en stor del av prästgårdarna i Finland gått förlorade. Prästgårdarna är kulturella minnesmärken över byggnadskonsten och samhällsutvecklingen i vårt land. En stor del av prästgårdarna har lämnats utanför byggnadsskyddet, en del av prästgårdarna har bevarats tack vare frivilliga skyddsåtgärder. Efter andra världskriget har tyngdpunkten på prästgårdsreparationerna till stor del överflyttats från att omfatta underhållsreparationer till grundförbättringsåtgärder. När det gäller prästgårdarna har man säkerligen eftersträvat goda lösningar genom åren, reparationerna har gjorts enligt samtidens skönhetsideal, på samma sätt som med ett stort antal andra byggnader med kulturhistoriskt värde. Varje prästgård har sin egen speciella historia, sitt eget budskap. I en gammal byggnad

⁴ Vasabladet 24.06.2008, Prästgården totalrenoveras. Artikeln behandlar renoveringen av Haga prästgård i Gamla Vasa i Österbotten. Prästgården renoveras för 1,7 miljoner euro. Prästgården byggdes 1782 och klarade sig undan Vasa brand år 1852 tack vare sin ganska avlägsna placering.

⁵ Wessman 2008, 104.

⁶ Domkapitlets notiser, 2008. Hämtade från Borgå domkapitels hemsida i juli 2008.

⁷ Wessman 2008, 104.

är historien på ett konkret sätt närvarande. En prästgård som har bevarats i sitt ursprungliga skick är värdefull, men samtidigt är en prästgård som har nöts och formats efter användaren inte mindre värd. När olika skeden i historien samtidigt är närvarande i byggnaden skapar det variation och en rikedom i sig. Byggnadens arkitektur har förändrats under årens lopp, och det i sig förlänger det kulturhistoriska perspektivet. Den aktiva användningen av prästgården har tryggt prästgårdens fortbestånd. Allmänt kan man säga att det har varit bättre att prästgårdarna har använts, även om det inte alltid har varit i enlighet med ursprungligt syfte.⁸

Prästgårdar som har lämnats tomma har förfallit i snabb takt. Problematiskt är att när prästgården har tagits i användning för andra ändamål har det för det mesta krävts omfattande sanerings-, ombyggnads- och ändringsarbeten. Vid anpassning av prästgården till nya ändamål och användningsformer, är det viktigt att inte sträva till alltför effektiv utrymmes användning. Ett alltför hårt effektivitetstänkande innebär ofta samtidigt att man ur byggnadens synvinkel har varit tvungen att göra väldigt stora ändringsarbeten som i sig har inverkat drastiskt på byggnadskroppens grundläggande konstruktion. Val av användningsform är därför ytterst viktig, och ägarens förhållningssätt till de byggnadshistoriska värdena är av mycket stor betydelse.⁹

Ansvar för prästgårdarnas bevarande ligger framför allt hos ägarna i form av församlingar, samfälligheter, kommuner eller privatpersoner. Församlingarna och samfälligheterna har ett moraliskt ansvar för prästgårdarna, det är en skuld som fortsättningsvis amorteras på och som en ersättning för det arbete som man bland församlingsmedlemmarna utförde när prästgården finansierades och byggdes. Prästgårdarna finansierades och byggdes i stor utsträckning med församlingsmedlemmarnas medel och krafter, därför har prästgårdarna också på det sättet en speciell roll i vårt samhälle och i församlingsmedlemmarnas medvetande. Vi har alla ett moraliskt ansvar för dessa byggnader, ett kulturhistoriskt värdefullt arv att förvalta till kommande generationer.¹⁰

Harry S Backström

⁸ Soikkeli 2000b, 417–419.

⁹ Soikkeli 2000a, 9–11.

¹⁰ Soikkeli 2000b, 417–419.